

Gilbert Keith Chesterton și simțul definitiv al umorului

De-a lungul veacurilor, puțini oameni s-au identificat într-atât cu domeniul lor de referință încât să rămână în istorie asociați constant cu un concept sau o sintagmă definitorie. În cazul gânditorilor, situația e și mai rară, ei fiind identificați frecvent drept autori ai unei opere importante sau populare. Britanicul polihistor Gilbert Keith Chesterton (1874–1936) este însă desemnat adesea drept „the Laughing Philosopher”, iar această identificare pleneră cu râsul sănătos al iubirii de înțelepciune și asocierea celor două îl transformă spontan într-unul dintre cei mai răsunători comicologi ai tuturor timpurilor.

În antichitate, doar Democrit din Abdera s-a mai bucurat de apelativul „*ho ghelasinos*” (surâzătorul), ca parte a binomului cultural ce-l opunea „tânguitorului” posac Heraclit, împreună configurând opoziția măștilor când comice, când tragice. Magnificul eseist englez, mult îndrăgit de Mircea Eliade, ne oferă sute de pagini profunde despre râs, comic și categoriile estetice care îl subîmpart. Tot lui îi aparține poate cea mai decentă și mai modestă ipostaziere teoretică a umorului, când afirmă că se dovedește complet lipsit de „Sense of Humour” oricine își imaginează că îl va putea defini complet și irevocabil.

De altfel, cum spunea tot el, e tare sănătos pentru minte și circumvecini să porți mereu cu tine o listă a domeniilor unde ești fie mediocru, fie nul, întru buna cosmetică a orgoliilor personale, în loc să te împăunezi cu cele două sau trei zone la care chiar te pricepi!

Cea mai impresionantă „autobiografie spirituală în răspăr” din literatura britanică, comparabilă în vremea sa ca forță intelectuală și umor briliant doar cu *Un uomo finito* al lui Giovanni Papini, ni se pare și azi *Ortodoxia. O filozofie personală* (vezi traducerea Mirelei Adăscăliței, Humanitas, București, 2008). Stilul său paradoxal și unic scânteiază în fiecare frază din acest remarcabil manual practic de teologie, clasicist și ultramodern în același timp: „Doresc să-mi prezint crezul ca fiind unul ce răspunde anume acestei duble nevoi spirituale, nevoia de amestec între familiar și nefamiliar pe care lumea creștină l-a numit, pe drept cuvânt, «romantic», căci însuși cuvântul «romantic» are în el misterul și semnificația antică a Romei. Oricine vrea să conteste ceva se cuvine să înceapă întotdeauna prin a spune ceea ce nu contestă.” Nu trebuie să subliniem, cred, că ortodoxia evocată de insularul gânditor catolic are doar sensul etimologic al „dreptei credințe” și nu unul confesional.

Texte strălucitoare ale prințului paradoxului cult, risipite în peste o sută de volume și mii de publicații ce merită versiuni cât mai nuanțate, cum cred și numeroșii partizani ai reconsiderării sale asociați în „The American Chesterton Society”, ce și-au ales deviza „Common Sense for the World’s Uncommon Nonsense”! Sub acest imbold al recuperărilor necesare și animat de simpatia enormă ce o port prolificului condei al creatorului simpaticului detectiv-teolog Father Brown, am întreprins traducerea unor fragmente comicologice aparte cuprinse în volumul de eseuri din 1928 *Generally Speaking* (cap. XXX, *On the Comic Spirit*) și în antologia postumă din imensa publicistică chestertoniană *The Man who was Orthodox*, realizată de A. L. Maycock în 1963 (*Humour and Gravity* din 1903 și *The Anatomy of Joke* din 1922). Restul e tăcere, dar și surăs.

Despre spiritul comic

Nu de mult, autorul a ceea ce fusese enumerat printre cele mai spirituale dintre comedii recente a produs încă o comedie – care a fost primită cu huiduieli; iar de către cei ce nu prea se coboară la huiduieli a fost primită cu plictis. De vreme ce n-am vizionat defel nici piesa desemnată un succes, nici piesa considerată un eșec, natural că nu mă voi pronunța cu privire la meritele dramaturgului. Dar contrastul sugerează anumite considerații referitor la poziția comediei moderne ce ar putea contribui oarecum la rezolvarea enigmei.

Toată lumea este de acord că respectivele comedii reprezintă ceea ce se numește „modern”; ar părea adică să însemne că sunt niște comedii despre cocteiluri și caractere artificiale și indivizi ce se preumblă într-o manieră lăncedă, când ar trebui să ia parte la un sălbatic dans al libertății și al bucuriei de a trăi. În cazul recent, unii au resimțit a fi puțintel absurdă apariția unui erou de film într-o pijama albastră.

Pentru unii dintre noi – mă doare să o spun – ivirea unui personaj filmic este întotdeauna absurdă, chiar dacă filmul i-a decolorat de tot acestuia îmbrăcăminte pentru dormit. Însă chiar și pentru aceste prea simțitoare suflete, eroul este resimțit a fi absurd numai fiindcă e presupus a fi eroic. Și aceasta implică un adevăr care ar putea să aibă ceva de-a face cu reacția împotriva comediei: l-am putea exprima spunând că acolo unde există neseriozitate, nu are ce căuta ironia.

Se vede cu ochiul liber că tot hazul depinde de un soi de solemnitate. Episcopul de Rumti-Foo este o apariție amuzantă tocmai fiindcă episcopul de Roma e o persoană serioasă. Un gând cumplit îmi traversează cugetul în acest moment, și anume că există unii oameni în lumea nouă care nu știu nimic despre episcopul de Rumti-foo și strădaniile sale misionare, care ar putea chiar să îl caute într-un ghid al clerului ori să consulte atlasul spre a-i descoperi dieceza. Nu am știre acum câți oameni au citit *Bab Ballads*, dar cei ce o fac vor găsi o sumedenie de găselnițe mult mai amuzante decât în oricare din comedii-cocktail.

Cei ce au luat cunoștință vreodată cu opera respectivă își vor aminti probabil personajul aparte dacă le spun că episcopul de Rumti-Foo avea încă o trăsătură de asociere cu episcopul Romei. Numele său era Petru. Le-a predicat canibalilor din Rumti-Foo și i-a convins pe aceștia să poarte haine; în general să poarte straiile specifice statutului său; așa că fiecare dintre acei barbari sălbaticiți avea aspectul câte unui episcop anglican înveșmântat imperfect sau în pripă.

Dar cea mai vestită faptă de glorie a sa a fost învățarea dansului: și într-o manieră nicidecum lănced-modernă ci într-o manieră sălbatică și fantastă, spre a-i amuza pe insularii din Rumti-Foo. Chiar și acest unic fapt va servi pentru a ilustra contrastul necesar comediei. În *Bab Ballads* apare foarte hazliu ca un episcop să se smucească pe sine în posturi furtunoase precum un acrobat; sau chiar ca un episcop să dănțuiască în toate modurile. Însă eu îmi închipui că au existat preoți ai străvechilor culte hieratice care într-adevăr dansau la sărbătorile importante, așa după cum David a dansat în fața Arcei. Oamenii aceia nu se gândeau că este ceva

amuzant la un mare preot care dăntuiește. Și exact cum nu există nici urmă de haz când totul este serios, la fel nu există nici urmă de haz când totul este hazliu.

Un ins care îi socotește pe marii pontifi din Roma și din Rumti-Foo la fel de absurzi și de învechiți nu va vedea nici o diferență între ei și preoții sălbatici ai cultelor primitive; ori între un derviș care dansează și [regele] David care dansează. Alții privesc însemnele ecleziastice – ultim balast al abandonatei barbarii – drept niște lucruri demne de repudiat ca groțești și lipsite de noimă. Și aceștia ar găsi foarte mici diferențe între însemnele episcopului de Rumti-Foo și fetișurile sau totemurile triburilor de sălbatici în mijlocul cărora și-a îndeplinit menirea acel excelent misionar.

Să presupunem că am accepta într-adevăr să clasăm la un loc clericalismul și canibalismul. Nu va mai fi atunci posibil să te distrezi de un episcop imaginându-l îmbrăcat (sau neîmbrăcat) ca un canibal. Va fi imposibil să realizezi un contrast comic mai intens decât cel resimțit între obiceiurile locuitorilor din Insulele Sandwich și acelea ale locuitorilor din Insulele Solomon. Nu va subzista nicio confuzie mai mare decât confuzia dintre un lot de sălbatici care și-au copt misionarii și alt lot de sălbatici care și i-au fiert. Când ambele obiecte sunt la fel de groțești, atunci grotescul nu mai are nici un efect.

Trebuie să existe ceva serios care se lasă respectat, chiar și pentru a putea fi satirizat. Este posibil să găsești ceva amuzant la ghetrele unui episcop, dar numai pentru că ele aparțin unui episcop. Ia pe cineva care n-a auzit niciodată de un episcop și arată-i un imens magazin ce nu vinde nimic altceva decât ghetre și e îndoielnic ca vederea celei de-a zecea mia perechi de ghetre la care se holbează îl va înălța de la sine pe culmile extazului mirific. Comedia modernă pare să colecționeze din greu ghetre, dar undeva pe drum pare să îl fi pierdut pe episcop și astfel să rateze poanta finală.

Totuși, când vorbim despre caracterul artificial și superficial al vechilor comedii, nu vrem să exprimăm exact același lucru. Comediile lui Congreve și Sheridan nu luau, în acel moment, lumea în serios. Dar nici nu descriau o lume unde nimeni nu ia nimic în serios. Lucrurile respectabile erau acolo, chiar și numai pentru a fi tratate cu lipsă de respect. Erau o sută de indicii că aspectele luate în târbacă erau niște lucruri în general și în mod normal onorate.

Un dialog al lui Congreve poate fi neserios, în sensul că rămâne cu totul la suprafața lucrurilor. Dar asta nu înseamnă că nu există pământ ferm sub această suprafață. Comedia veche este ca o scenă cu oameni dansând menuet pe o podea foarte lustruită, dar e vorba de o podea lustruită din stejar. Comedia nouă este ca o scenă cu oameni dansând charleston pe o pojghiță de gheață – de gheață foarte subțire.

Ambele podele sunt foarte lucioase, ambele podele sunt foarte alunecoase, pe ambele podele se petrec, din când în când, accidente nedemne. Dar știm că personajul lui Congreve nu se va scufunda prin podea; că pământul nu se va căsca pentru a-l înghiți; că nu se va prăvăli cu bubuituri în pivniță unde să distrugă zeci de sticle cu vin vechi și bun de Porto. În celălalt caz, simțim că întreaga chestiune se poate dizolva; și că nimic nu există sub gheața tare și sclipitoare decât apă; ba chiar, mă tem, o apă uneori destul de murdară.

În orice caz, bătrânul bufon dănuia pe ceva solid, chiar dacă juca pe lespedea de mormânt a mamei sale. Iar straniu obișnuit de a a nutri oarece respect față de morminte, ca să nu mai vorbim de cel față de mame, era necesar tocmai pentru efectul grotesc al dansului morții. Însă comedia ghețoasă se topește foarte ușor în biată apă chioară; iar cei ce le batjocoresc pe toate sunt în realitate incapabili să batjocorească ceva. Instabili precum apa, ei nu vor excela prin nimic.

Căci într-o lume unde totul este ridicol, nimic nu poate fi ridiculizat. Nu poți demasca o mască; mai ales atunci când e recunoscută ca găunoasă precum o mască. Nu poți răsturna un lucru cu susul în jos, dacă nu există nici o teorie despre când acesta e în sus. Dacă viața este într-adevăr atât de informă încât nu poți să îi dai nici de cap nici de coadă, nu poți să [te apuci] să o tragi de coadă; și cu siguranță [nu ai să reușești] nici să o pui să stea în cap.

Și mai există un anumit grad de frivolitate care devine lipsă de formă. Dacă scriitorul comediograf nu are, în adâncul minții, ori propria sa teorie de viață pe care o crede bună, ori teoria altuia de viață pe care o crede greșită, ori măcar vreo noțiune negativă că cineva greșește când o socotește greșită, atunci nu are absolut nimic despre ce să scrie. El tinde să producă un sortiment de comedie în care toți sunt indiferenți față de toate și față de toți ceilalți; dar nu poți crea emoție din confruntarea mai multor plictiseli diferite.

Plictiseala e periculos de contagioasă și se răspândește iute dincolo de luminile rampei. Motivul este că nu se regăsește în frivolitate nici măcar o tentă de seriozitate și, în consecință, nici o atingere a satiricului. Satiristul nu mai este montat să facă haz de un episcop ci, în lumea cea rece, este lăsat să facă haz de o gheată.

Esteții antici obișnuiau să explice că arta este mai degrabă amorală decât imorală. Ar fi totuși mai adevărat să spunem că Arta poate fi imorală, dar nu poate fi amorală. Comedia amorală încetează rapid să mai fie comică.

Umor și gravitate

Există o foarte fixă și, cred eu, foarte falsă concepție curentă în viața oamenilor – concepția că a râde de un lucru înseamnă, într-un mod foarte straniu, a-ți bate joc de acesta. Literatura blasfemiei, de pildă, întotdeauna presupune că atunci când un lucru a fost prezentat ca ridicol, acesta a fost desemnat a fi oarecum dezgustător sau neadevărat. De fapt, departe de a fi fost arătat ca dezgustător, lucrul respectiv nu a fost desemnat nici măcar ca nedemn; departe de a fi fost arătat ca neadevărat, el nu a fost desemnat nici măcar ca improbabil (...).

Un lucru poate fi prea trist pentru a fi crezut sau prea răutăcios pentru a fi crezut sau prea bun pentru a fi crezut; dar nu poate fi prea absurd pentru a fi crezut pe această planetă de broaște și elefanți, de crocodili și sepia. Rotundul pământ însuși este atât de rotund încât e imposibil să zici cu siguranță dacă nu cumva stă în cap.

Și nu este adevărat nici că atributul unui lucru de a fi nostim pune sub semnul întrebării valoarea sa morală. Mulți scriitori moderni par [a se găsi] sub impresia

persistentă că un om sau o cauză, atunci când devin rizibile, se trădează de la sine și dau inevitabile semne de eșec. Dacă ar fi așa, atunci cu greu vreuna din cauzele ce s-au ivit și au domnit asupra lumii oamenilor ar mai fi putut ajunge la maturitate. Știința și creștinismul, democrația și imperialismul, concepții și idealuri având caractere dintre cele mai pe deplin divergente sunt toate asemănătoare în acest punct: la prima vedere toate au părut absurde.

Și chestiunea merge, desigur, mult mai departe de atât, fiindcă elementul rizibil nu este doar întotdeauna potențial, ci uneori inevitabil și inerent. Există ceva legat de posturile eropice și de cuvintele eroice care face foarte probabilă această reacție a deriziunii și amuzamentului. S-au întrebat oare umoriștii care este sensul acelei „batjocuri” la care atâția martiri și profeți ni se spune că au fost supuși? Tiranii și gloata nu îl „batjocoreau” pe erou sau pe martir deoarece ar fi avut o malițiozitate naturală față de curaj și puritate. Îl „batjocoreau” pe erou și pe profet dintr-un motiv absolut eminent: fiindcă aceștia erau cu adevărat amuzanți.

Așa stând lucrurile, ajungem să ne punem întrebarea dacă acest simț al umorului, care este atât de constant exaltat în zilele noastre, își merită pe deplin omagierile; dacă el reprezintă într-adevăr, după cum se presupune frecvent, un test al caracterului, un ghid în conduită, o invocare a lui Ithuriel împotriva răului, un standard și o metodă, un nor pe timp de zi și un stâlp de foc pe timp de noapte. A înțepat multe sanctități dar a devenit și el ceva sacrosanct și îi vine vremea să fie înțepat...

Bineînțeles că e întru totul evident, atâta timp cât ne preocupăm cu ceea ce este perfect evident, că un simț al umorului deține avantaje enorme. Ne oferă delicatețe și o tainică independență a minții. Îl face pe om incredibil de rapid și plin de acuratețe. Dar trebuie să spunem un lucru contra simțului umorului, un lucru ce se cuvine rostit foarte serios și cât se poate de hotărât; el nu asistă, ci mai degrabă umbrește bucuria vieții.

Cele două elemente, bucuria și umorul, exaltarea și amuzamentul sunt de obicei combinate într-o unică teorie eudaimonistă, într-o singură cultivare a plăcerii. Însă în realitate ele sunt vital antagoniste. Dacă hedonistul întreabă „Unde e gloria care a fost Grecia? Unde sunt zeii și preoții desfătărilor?”, ar trebui să fie tare simplu să îi răspunzi. Au dispărut la prima șoaptă a umorului modern. Nici călugării, nici sfinții nu i-au ucis; bufonii au făcut-o.

Înrudirea vitală dintre gravitate și plăcere consituie unul dintre acele principii care, o dată realizat, explică o cantitate din ce în ce mai mare de fapte. Hai să luăm un om dintr-o mie. Dacă Gladstone a fost sau nu cel mai bun sau cel mai deștept sau cel mai mare sau cel mai reprezentativ om de stat din oricare adunare de bărbați rămâne mai discutabil decât faptul suprem cu privire la el: a fost cu siguranță cel mai fericit oameni din câți au trăit vreodată. Și aceasta se datora faptului că nu a fost chinuit de nici un soi de prea puternic simț al umorului.

Să deții talente splendide, să te miști pe o scenă impresionantă de evenimente, să planuiești vaste remedii, să le aperi cu discursuri dramatice, să crezi cu egală tărie în capacitățile personale și în cauza personală, să te bucuri de haine curate și de o sănătate eică, să trăiești până la o plăcută vârstă înaintată cu o aură de faimă și demnitate individuală; pare o viață de legendă și totuși a fost chiar a lui. Însă

râsul ar fi tulburat-o. Este necesar să facem doar o remarcă referitoare la marele rival al lui Gladstone. Nimeni dintre cei ce s-au bucurat de spiritul și de înțelepciunea răsătoare a lui Disraeli și i-au înțeles cu adevărat esența nu ar fi surprins să afle că acesta a fost un ins nefericit. Așa că mai degrabă haideți să ne rugăm pentru acea atrăgătoare gravitate ce marchează cele mai fericite dintre toate creaturile omenești, îndrăgostiții aflați în extaz și copiii aflați la joacă.

Anatomia glumei

Nimic nu este comic într-un copac ce cade. Nu este nimic într-adevăr amuzant într-o stea căzătoare. Și există foarte puțin amuzament în a fi scos de sub amenințarea unui fulger căzător, decât dacă dă peste o persoană selectată cu grijă și potrivită; cum ar fi un sociolog dovedind că poate prevedea toate eventualitățile viitoare ori un astronom ce nu e de acord cu existența fulgerelor căzătoare.

Pe scurt, o stea căzătoare nu e fantastică dar un om ce cade este, sau poate fi, chiar fantastic. De ce asta? Nu cred că întrebarea poate primi un răspuns complet, din aceeași pricină prin care cred că răspunsurile curente sunt greșite; fiindcă răspunsul șade în misterioasa zonă a ceea ce s-a petrecut cu adevărat când omul a primit sau a dezvoltat mintea ce îl separă de animale și păsări. Însă voi emite niște sugestii vagi cu privire la direcția bună de investigare.

Omul însuși este o glumă în sensul unui paradox. Că există ceva pe deplin extraordinar în legătura cu poziția sa și, prin urmare prezumând, în legătură cu trecutul său, reprezintă cel mai clar produs al bunului simț. Dintre toate creaturile el singur nu își este suficient sieși, deși este creatura supremă.

Nu îndrăznește să doarmă învelit doar în propria-i piele, nu izbutește defel să își pună propria hrană în propriul stomac. Trebuie întâi să o pună pe aceasta din urmă în cuptor și să se acopere cu păr exterior și străin de sine, mereu dormind în pielea altcuiva. Într-un anumit sens este un handicapat printre creaturi; el e deopotrivă imperfect și artificial ca un monstru cu doi ochi de sticlă și două picioare de lemn. Este proptit de niște cârje numite mobile; este împachetat și protejat de bandaje numite haine.

Vizualizat cum trebuie, el este grotesc nu când se așează pe o pălărie ci când permite unei pălării să stea pe capul său. Înțeles cum trebuie, nu pare atât de ridicol când șade pe o pălărie, ci când șade pe un scaun; fiindcă atunci acționează ca un soi monstruos de patruped handicapat care s-a echipat cu patru picioare de lemn. De ce oare stăpânul creației se dovedește un handicapat sub acest bizar aspect rămâne o întrebare deschisă; însă unii susțin că este așa deoarece odinioară a căzut rău de tot.

De fapt, această calitate umoristică umană poate acum fi mai lesne conectată cu vechea idee a căderii omului decât cu ideile curente și convenționale cu privire la evoluția omului. Pentru început, explicația, oricare ar fi ea, trebuie să fie ceva mai mult sau mai puțin aparte pentru om.

Cei ce au auzit râsul de hienă nu vor admite că respectiva [manifestare] poate adăuga prea mult la farmecul unui foc de tabără. Formele fantastice ale celorlalte animale sunt fantastice doar oglindite în mintea omului. În acest sens putem zice că atât cocoașa cămillei, cât și cornul rinocerului sunt sescrete umane și chiar posesiuni

omenești; și că știm pelicanul și pinguinul mai bine decât se cunosc ei înșiși.

După toate aparențele, lumea animală nu este conștientă de grotesc; și din perspectiva simplei evoluții animale, nu prea găsești nimic grotesc în legătură cu această inocență a lor.

Însă hai să elaborăm, măcar ca o ipoteză și fără vreo referință la detalii doctrinale ori aplicații, o presupunere precum urmează. Că la un moment dat din trecutul său de neștiut creatura ce a devenit om a primit un fel de șoc sau de revelație, prin expansiunea propriilor forțe psihice sau vizitat fiind de altele, de unde va fi dobândit sensul unui destin separat și mai divin; că ulterior a pierdut această viziune directă și a viețuit la un nivel mai coborât, astfel încât a început să fie bântuit de curiosul sentiment că accidentele lumii de față sunt, într-un fel, străine de sine, de vreme ce chiar nepotrivirea lor este amestecată cu anumite amintiri de bucurii și speranțe de recuperare. Ca să o spunem pe scurt, el e oarecum mulțumit să fie singura creatură ce se găsește în locul greșit, pe când toate celelalte creaturi se află la locul potrivit.

Mi se pare că problematica umorului prezintă o condiție primară și o dificultate ce o separă de majoritatea celorlalte. Mi se pare destul de clar că procesul ce se sfârșește cu o glumă începe, în chip necesar, cu o anumită idee despre demnitate. Într-un fel, demnitatea este implicată în anticipare. Frumusețea ori cunoașterea pot să se reverse peste o persoană fără implicații preliminare. Dar incongruența nu se poate abate asupra acesteia fără pre-existența sau pre-supozitia a ceva cu care nu reușește să se potrivească. Cât de departe poate cineva să-și imagineze, această pre-supozitie este ceva solid și, pe cât posibil, respectabil cu privire la starea ori statura umanității.

Ne gândim la trompa unui elefant ca la ceva grotesc deoarece ea este destul de aproape de caricatura nasului unui om. Nu concepem însă o prăpastie ca fiind grotescă fiindcă ea nu se apropie de nimic ce ar putea implica o comparație cu omenirea.

Cu cât mai mult această materie întunecoasă e tratată independent, cu atât mai mult, cred, vom descoperi acest standard uman dominând-o precum o statuie, asemenea unei figuri înălțate. Totul depinde numai de această vagă sau fantastică trasare a imaginii omului; și cheia cred că se găsește undeva în acel misterios oracol care o identifica cu chipul lui Dumnezeu.

Traducere din limba engleză și prezentare de Claudiu T. Arieșan

Jean Jauniaux: *Halatul*

Scriitorul belgian Jean Jauniaux (născut în 1954) este de formație lingvist și cineast. Trăiește la Bruxelles (unde lucrează la Instituțiile Europene), pe care nu l-ar părăsi pentru nimic în lume, exceptând Saint-Idesbald, o mică stațiune balneară de la Marea Nordului, la câțiva kilometri de frontiera franceză, unde se află și muzeul consacrat pictorului Paul Delvaux. Și-a publicat majoritatea nuvelor în revista literară *Marginales* (condusă de Jacques De Decker, scriitor, critic literar și secretar perpetuu al Academiei de Limbă și Literatură franceză din Belgia), care au apărut în traducere românească în volumul intitulat *Marea @rcă* la editura Fides din Iași în 2005. În 2006 i-a apărut tot în traducere românească romanul inedit *Cuvintele lui Maud* (Editura Fides) și versiunea franceză a nuvelor (*Le Pavillon des douanes*). În 2007 a publicat volumul de nuvele *Hofii de întuneric* (*Les Maraudeurs de l'obscur*) și în 2008, versiunea franceză a romanului *Cuvintele lui Maud* (*Les Mots de Maud*). Nuvela „Halatul“ a apărut în numărul din 2006 al revistei *Marginales*.

„Într-o noapte întunecoasă și umedă, unul din acei moșnegi care par o ruină ambulantă și un pachet de zdrențe vii s-a întins lângă un zid fără tencuială. A ridicat ochii recunoscători spre cerul fără stele și a strigat: « Te binecuvîntez, Doamne, care mi-ai dat acest zid ca să mă adăpostesc și această rogojină ca să mă acopăr! » Ca toți dezmoșteniții hărțuiți de durere, acest om cumsecade nu este mofturos și are bucuros încredere pentru rest în Atotputernic.“

(*Curiozități estetice*, Charles B.)

La periferia marilor orașe, de-a-lungul căii ferate, călătorii care se sprijină cu fața de geamul vagonului văd defilînd niște cabane împrăștiate în grădini minuscule, în care sînt sădite legume, ierburi aromate sau flori.

La orele matinale de vară, acei călători încă adormiți își spun desigur că e probabil plăcut să te distragi de la munca zilnică săpînd câțiva metri pătrați de pămînt pentru a face să crească, la timpul potrivit, ceea ce va împodobi o salatiere sau o vază. Li se întîmplă chiar să reflecteze că ei se găsesc de partea greșită a geamului, ei pe care convoiul feroviar îi duce la uzină sau la birou, unde își vor omorî timpul lîngă un coleg ursuz și vor bombăni ca și el împotriva lungimii săptămînilor.

Iarna, întunericul ascunde de privirea lor cabanele care își ornează fiecare peticul de pămînt. Atunci nu văd arhitecturile efemere și fragile, ridicate în pofida legilor celor mai elementare ale esteticii. În catalogul acelor edificii figurează cele deviate de la funcția lor primitivă: rulotele măcinate de umezeală, a căror culoare albă se transformă de-a-lungul anotimpurilor în cocleală mucegăită. Altele, mai sinistre, au fost fabricate pe bandă, după planul în miniatură al vreunei vile de munte. La ferestruicile cu cercevele sînt agățate perdele din bumbac roșii sau verzi.

Vara, proprietarii se instalează duminica pe la ora unsprezece dimineată. Tund cu grijă gazonul scurt și pregătesc, de îndată ce sună de douăsprezece în clopotnițele bisericilor și la aparatele cu tranzistoare, șezlonguri din plastic verde închis. Soțul și soția, de vreo cincizeci de ani, grași și greoi, din cauza anilor petrecuți împreună, deschid sticla de Martini, servindu-se de pahare înalte, ciocnesc făcând să răsunе cristalul și înghit băutura cu ochii închiși de mulțumirea beției viitoare.

Alte cabane, clădite din tot felul de bucățele, se ridică la periferia parcelelor, exilate în exil. Sînt fabricate din tot ce se găsește în gunoaie. Ca a mea.

Mi se întîmplă, mai ales vara, atunci cînd trenul se oprește pe terasament și ridic ochii spre ferestrele luminate ca niște băltoace de lumină care străpung prin aburul geamurilor să încerc să deslușesc obrazul celui sau celei care se apleacă în acel moment cînd mă ridic de la muncă, cu spatele frînt.

Mi-l imaginez pe călătorul care-și sprijină fruntea de fereastră trecîndu-și palma mîinii pentru a degaja un ecran transparent în abur și privindu-mă, între picăturile de apă care țîrnie, fals țăran cu spatele rupt care se ridică de la derizoriul său pogon de pămînt negru. Mi-l închipui pe acel călător, încă adormit după o noapte proastă plină de spaime și de griji, lăsîndu-se în voia visării ecologice pe care fără îndoială că i-o inspir. Își spune:

„Oare n-a făcut o alegere bună acel om care îmi face semn cu mîna? N-a făcut o alegere bună în această dimineată, ca și în celelalte dimineți cînd îl văd atunci cînd trenul se oprește, să se întoarcă la pămînt, să sape brazde, să semene, care vor fi tot atîtea fericiri, minuscule desigur, dar totuși fericiri, cînd va veni vremea recoltei?”

Se va gîndi fără îndoială la cutare sau cutare episod din copilărie, cînd mergea să se plimbe duminica pe cîmp, se îmbăta de mireasma verilor, care nu există decît în amintiri. Evident, nu știe că eu mă spetesc să fac să crească două sau trei rînduri de morcovi și de ceapă. Evident, el crede că baraca mea este de agrement. Cum ar putea ghici că am petrecut aici noaptea și că frigul și umezeala m-au scos din adăpostul de carton și din sacul de dormit pentru a veni să scormonesc argila în care mă vede.

La ora zece, zece fix (am vrut întotdeauna să mă constrîng la programe, convins că nu voi părăsi specia omenească atîta timp cît voi fi capabil să mă situez în cercul orelor), închid ușa cabanei, urc rambleul și mă îndrept de-a lungul căii ferate spre Piața Europei. Altă aberație urbanistică, această piață este un rond. Fără farmec, fără suflet. Mașinile se înfruntă în el cu sfidarea veșnic reînnoită de a submina prioritatea celeilalte și de a se angaja triumfătoare în zona prioritară constituită din aria circulară care înconjoară o grădină plantată cu flori asfixiate.

Mă duc în parcarela magazinului în fiecare zi a săptămîinii. După o jumătate de oră de mers. Uneori un cîine latră în fundul unei grădini și se năpustește cu botul la gard, pentru a-și vărsa furia că nu poate să mă alunge pe mine, intrusul, de pe drumul cu pietriș pe care îl străbat.

Cînd ajung la parcare, îl salut cu un gest al mîinii pe administratorul magazinului. Domnul Charles este un om blînd și calm. Are întotdeauna un cuvînt binevoitor la adresa mea. „Bună ziua! Ce zi frumoasă!” cînd soarele încălzește deja

alinieră a cărucioarelor unde mă voi instala. Sau:

„Mai ales să nu vă lăsați astăzi pătruns de frig! Va ploua“, dacă norii posomorăsc cerul.

El mi-a spus această frază pe care n-o voi uita niciodată și pentru care îi sînt îndatorat chiar și astăzi pentru puțina omenie care îmi mai rămîne:

„În fond, nu cereți nimic. Nu cerșiți. Nu solicitați. V-ați creat propria microîntreprindere! Așa v-ar numi economiștii programul.“

Cînd mi-a spus asta, am crezut mai întîi că-și bate joc de mine. Dar vorbea serios. Domnul Charles mi-a spus acea frază despre microîntreprinderi fără ironie, fără zeflema prefăcută. Vorbea unui egal. Ca și cum n-ar fi văzut haina veche și murdară pe care o port, ca și cum n-ar fi simțit mirosul de sărăcie care se ține după mine, mirosul înțepător, amestec de transpirație, de urină și de jeg. A adăugat:

„Iar eu, acordîndu-vă gratuit accesul la rîndul de cărucioare, vă fac microcredit! Vă ofer mult mai mult decît bani: un instrument de lucru.“

În fiecare zi își dă osteneala să vină să mă salute. Uneori îmi aduce un pahar de cafea caldă. E de-ajuns să sosesc la ora cînd face pauză. Atunci iese din birou, un pătrat înconjurat de geamuri și supraînălțat, de unde poate supraveghea linia caselor și dirija îmbulzeala. Se oprește la mașina de cafea și vine să se așeze lîngă mine. La început l-am lăsat să înțeleagă că sînt sîrbocroat sau român ori străin pur și simplu. Mi-era încă rușine pe vremuri. Nu mi-a cerut amănunte.

La cîteva săptămîni după prima mea vizită în parcare, s-a obișnuit să mă vadă acolo în fiecare dimineață. La început ne salutăm cu un gest. Apoi a luat obiceiul să-mi aducă la pauză un pahar de cafea caldă. A devenit un fel de rutină. Sosesc pe la ora 11 în parcare. Domnul Charles mă salută ușor cu mîna. Cîteva minute mai tîrziu mi se alătură. Ține de margini două pahare de carton din care ies aburi. „Iată-l pe al dumneavoastră, cu lapte și zahăr!“

Nu ne așezăm. Îmi amintesc de stînjeneala noastră cînd l-am invitat să ia loc pe bordura de beton care permite alinierea cărucioarelor din magazin. Deja casierele îl priveau ciudat pe directorul lor care sporovăia cu „vagabondul“, dacă în plus ar face salon între două rînduri de cărucioare și-ar pierde orice credibilitate. Dar domnului Charles nu-i pasă.

„La ce bun să fiu director dacă nu pot bea o cafea cu cine vreau și cînd vreau!“

În conversațiile noastre a luat obiceiul să mă întrebe despre ce m-a adus la această „precaritate“, cum numește el faptul că trebuie să cerșesc în fiecare zi cîtiva euro de la clienții magazinului. N-am încredere în acest gen de întrebări. M-am învățat prea mult să mint, pe mine și pe ceilalți, pentru a nu mă pune în gardă. Cu domnul Charles am făcut la fel. Am glumit despre „libertatea“ alegerii, ocazia pe care o am să întîlnesc persoane amabile precum directorii interesați de microeconomie, despre „ce-i în fond fericirea?“

În fața urechii perseverente a domnului Charles, am renunțat la eschivările ironice. Au venit confidențele. Nu împarti pahare de cafea fierbinte într-o parcare de magazin fără să te deschizi puțin. Schimburile au devenit reciproce. Domnul Charles m-a povestit frînturi din viața sa. Ambiții eșuate, visuri nerealizate. Ca și cum ar fi vrut, dezvăluindu-mi această suferință invizibilă și inodoră, să se apropie mai mult de a mea, de gustătoare și ostentativă.

„Știți, meseria pe care o exercit astăzi este atât de departe de proiectul pe care îl aveam în viață! Cîteodată amețesc...”

Ne deschideam astfel pe zi ce trece, descoperindu-ne drumul existențelor. Deși destinațiile erau atât de îndepărtate, eram convins că traiectoriile noastre s-au încrucișat deja. Dar nu-mi puteam aminti nici de locul și nici de momentul acelei întâlniri.

Într-o zi domnul Charles, traversînd parcare cu o umbrelă pentru a se apăra de rafalele ploii, mi-a propus să iau cafeaua în biroul său.

„Cel puțin vă veți putea usca!”

Pe unul din pereții cu sticlă ai „observatorului”, cum îl numea el, domnul Charles a agățat un tablou pe care erau prinse niște fotografii descriind cariera sa în întreprindere. A făcut aluzie la ea folosind un clișeu: „Vedeți! Toată viața în slujba clientului!”

Mi-a oferit să mă lase cu mașina acasă.

Din acea zi și-a repetat oferta de a mă conduce în fiecare seară. Luam loc în mașină, îmi instalam la picioare coșul din plastic în care îmi puneam mîncarea pe care mi-o dădeau clienții. După un sfert de oră de drum, domnul Charles mă depunea în dreptul barierei. Îi indicasam vag o fereastră în șirul de imobile de lîngă calea ferată și i-am spus că acolo este domiciliul meu. N-a insistat pentru a verifica spusele mele și s-a întors în oraș. Este adevărat că scheletele de mașini și de autobuze incendiate ar fi descurajat suflete mai puțin miloase ca al său.

Cu ocazia unuia dintre traseele noastre de la începutul lunii decembrie, cînd zăpada bloca toată circulația, i-am povestit „degustările”.

În prima joi din fiecare lună, lanțul de magazine alimentare, din care face parte și domnul Charles, invită voluntari la o degustare de produse noi, propuse de artizanii amatori. De la ora șapte dimineața pînă la prînz: se degustă, se încearcă, se bea orice. De-a lungul zidurilor înalte ale unui antrepozit situat nu departe de canal se formează în acele joi două cortegii din zori. De-o parte a grilajului încă închis, bucătarii amatori așteaptă să-și poată propună produsele degustării. De cealaltă, „gustătorii”, sărmanii rebegiți de frig, tropăind înainte de a-și potoli foamea pe gratis.

Totul se poate întîmpla cu ocazia acelor degustări: un nou mod de a condimenta homarii, patiserii de Crăciun, mezeluri grase și sîngerii, mîncare pentru animalele domestice, semințe prăjite pentru canari, vinuri și alcooluri. Bune și rele.

De-a lungul zidului dinspre poarta principală erau vreo douăzeci de candidați: bărbați și femei de toate vîrstele, un copil pe care nu au îndrăznit să-l lase să doarmă într-un cărucior. În acea zi era și un cîine galben pe care îl stîrnea nerăbdarea. O febrilitate mare domnea: dacă degustarea va da rezultate bune, lanțul de magazine va comanda produsele apreciate.

La ora nouă fix poarta a scîrțîit din țîțîni și doi salariați au deschis grilajul cu o mișcare sincronizată, eliberînd intrarea într-o curte pavată. În fund se decupa în penumbra dimineții de iarnă silueta magaziei de stocare a mărfurilor, luminată de reflectoare. De o parte și de cealaltă a curții, adăpostite sub un acoperiș de tablă ondulată, două mese lungi fuseseră ridicate pe niște suporturi. Învelite cu hîrtie albă, ele păreau două lungi sicrie lăptoase. Scrișnitul canaturilor, trase de cei doi salariați

care se osteneau, adăuga scenei o dimensiune lugubră. Îmbrăcați cu același halat gri, strâns în talie cu un cordon de pânză și el gri, cei doi salariați-gemeni își înclinau împreună în efort umbra tristă.

După ce s-a deschis poarta, și-au desincronizat mișcărilor. Cu un gest (brațul vertical, ridicat în sus pentru ca fiecare să vadă de unde avea să vină comanda viitoare), primul a invitat grupul de gustători să mai aibă răbdare și să lase coloana „candidaților” pe care colegul său (un braț la orizontală desemnând lințoliile) îi invita să înainteze în curte. Au încercat să potolească în zadar câinele cel galben care lansa spre cer plînsete de copil.

La un semnal al salariaților (brațul drept întins se leagănă în jurul umărului pe verticală cu mîna spre sol pînă ce atinge orizontală, nouăzeci de grade, mîna întinsă spre sicriile albe), bărbații și femeile au năvălit în curte și au început să pregătească pe spațiul alb mîncarea care avea să facă obiectul degustării.

Evaluarea (de la 1, „excelent”, la 4, „execrabil”) va decide destinul comercial al acestor descoperiri culinare care erau expuse în prezent: fie își vor găsi locul în raioanele magazinelor răspîndite în toată țara, fie se vor întoarce în bucătăriile de familie unde au fost create.

Halatul numărul 1 a întrebat în jur cine are nevoie de un reșou cu gaz. De îndată ce s-au ridicat brațele, s-a întors spre numărul 2, care i-a întins unul cîte unul aragazurile cerute, cu obligația pentru numărul 1 de a le aprinde și de a le regla flacăra. Bucătarii s-au agitat atunci la licărirea albăstrie a reșourilor să termine fierberea mîncărurilor. În zori s-au ridicat aromele amestecate de carne, de sosuri, de vin fiert, de ciocolată încălzită, de creme bătute spumă, de zahăr topit, de biscuiți, de praline. Cei care prezentau felurile de mîncare reci aranjau prezentarea produselor pe șervețele de hîrtie sau pe țavi din metal.

Mă găseam în fruntea grupului de gustători care băteau pasul pe loc pentru a se încălzi.

Cele două halate se plimbau de-a lungul meselor respective. Cu mîinile încrucișate la spate, inspectau avansarea diverselor instalații, se opreau uneori pentru a aprinde sau a regla un aragaz. Nu priveau pe nimeni. Înaintau ca niște automate. Traseul și gesturile le erau călăuzite de mecanisme hieratice care îi duceau de la un capăt la celălalt al meselor, potrivit unei traiectorii pe care ar fi putut-o îndeplini cu ochii închiși, dacă n-ar fi trebuit să vegheze la buna desfășurare a ceremoniei.

O bătrîna încălzea într-o crăticioară înnegrită de fum niște clătite groase și zemoase. O tînără pereche, după ce a legat cîinele galben de piciorul mesei, gătea o tocătură moale și închisă la culoare. Ceva mai departe, bătînd furios cu telul, un om roșu la față și voinic obținea într-o salatiere o spumă de ciocolată, neagră ca sîngele de porc, pe care vecinul său o băga în mațe lucitoare. Și mai departe, o mică familie desfunda cu ochii strălucitori niște sticle de vin din fructe. Bărbat, femeie și copil gustaseră din sticlele pe care deschiseseră, pentru a verifica dacă vinul nu este alterat sau are iz de dop. Beția îi făcea neîndemînatici. O sticlă a căzut și s-a spart. Fetița a început să plîngă în fața dezastrului. Cîinele galben a amenințat că se apropie, sporind frica și țipetele micuței.

„Ajunge! Dacă nu: afară!“ a șuierat unul dintre cele două halate care s-a apropiat cu mâinile la spate, încruntat.

Încă și mai departe se decupau legumele în rondele, în cuburi, în frunze pentru a face ciorbe condimentate, se aliniau mezelurile împetrișate de grăsime, mâncărurile exotice aduse de chinezi, despre care se spunea că sînt din carne congelată de mamut descoperită în stepele Mancuiriei. Chinezii zîmbeau de perplexitatea celor două halate.

„Ba nu... e carne de vițel tocată... nu-i de mamut...!“ a rînjit cel mai mic dintre chinezi, depunînd o etichetă pe care halatul a putut citi: „Mîncare pentru cîini: 0% colesterol!“

Pescarii s-au adunat la capătul primei mese. Păstrăvi mari ca niște somoni, pești-spadă plini de sînge, caracatițe picurîndu-și cerneala neagră pe hîrtia albă pe care desenau caligrafii vîscoase, îi chemau cu viscerele larg deschise pe pescărușii și cormoranii zburînd deasupra malurilor fluviului din apropiere. Lumea se certa. Se îmbulzea. Se insulta. Toate acestea îl stîrneau pe cîinele cel galben. Dădea din picioare, răzuia caldarîmul, își întindea lesa în toate direcțiile, voind să atingă băltoaca de vin din fructe care înainta spre el și în același timp să alunge corbii care traversau norii, sfîdîndu-l.

Cele două halate se plimbau. Poate că sperau un scandal pe care l-ar fi putut pune la punct. La urma urmei, erau acolo pentru a face să se respecte ordinea. Le plăcea ordinea: de aceea Direcția Resurselor Umane le propusese acest post. Îi cuprindea uneori ispita să provoace un incident. S-au abținut de la un asemenea exces de zel: tot supraveghindu-i pe ceilalți, erau convinși că sînt și ei obiectul unor controale discrete. Neînfricați, mergeau de-a lungul bufetelor. Cînd primul a ajuns la capătul mesei din dreapta, celălalt l-a atins pe cel din stînga și atunci au traversat curtea pentru a se întîlni în aceeași secundă la masa pe care celălalt tocmai o părăsise.

A sunat ora zece la clopotnița capelei, care se deslușea prin ceață de partea cealaltă a canalului. Numărul 1 și numărul 2 au schimbat o privire. Au dat din cap și, cu un gest al brațului îndreptat spre mesele ospățului, i-au invitat pe gustători să se apropie. Lumina albăstruie a butanului scînteia peste cărnuri și aluaturi, sosuri și creme, dulciuri și sucuri, fructe și fibre, paste și orez, păsări și vînat, bere și vin, măruntaie plăcut mirositoare, bace, ierburi, condimente și, pentru a isprăvi acest banchet dezordonat, peste dulciurile care se înșirau sub toate formele.

Toate categoriile din ceea ce stomacul omului și cel al cîinelui pot înghiți erau expuse în prima joi a lunii pe cele două lungi banchize albe, iar eu venisem, împreună cu semenii mei, să adulecăm, ca și cum am fi fost, pe banchiza unei grădini zoologice, niște foci înfometate. Eram gata să crăpăm, numai să fie de prea mult: pîntecele prea plin, prea beți, prea multă carne, prea mult sînge, prea multă picurare din bărbie, prea multă grăsime, prea multă prelingere pe mînecele mantalelor noastre lustruite unde ne suflăm nasul și care absorb petele grase ale chilipirurilor răzlețe.

„Hei! Corbilor! Mai rezist!“ cînta vecinul meu care înghițise găleți de vin și de bere amestecate, în timp ce la picioarele sale cîinele cel galben, în sfîrșit eliberat din lanț, lîngea ce mai zăcea din resturile căzute de pe la mese.

Atunci cînd halatul numărul 1 mi-a prezentat o scîndurică de lemn de care era fixată foaia de evaluare și un creion slinos care atîrna de o sfoară, un ciot de creion antracit, l-am refuzat. Nu-mi admiteam încă starea. Auzindu-l pe tovarășul meu împleticindu-se și strigînd în gura mare la corbi „Mai rezist...“, în timp ce halatul nr. 2 îl ducea spre ieșire, m-a făcut să renunț la libațiile cărora li se lăsau pradă în prezent toate acelea și toți aceia care îl urmau unul după altul. Pe cerul cenușiu, sărind deasupra zidului de incintă, păsările negre contemplant croncănind tabloul pe care îl făceam astfel să țîșnească pentru ele din abisurile vechiului lor Ev mediu.

M-am îndepărtat de cîmpul de bătaie. Am avut încă timp să-mi zăresc tovarășii înghițind fără să le fie foame pește, spumă de ciocolată, rația cîinelui, avînd drept singură grabă aceea de a ajunge cît mai curînd la degustarea clondirelor cu vin care îi sfidau de la capătul mesei.

De la capătul calvarului.

Domnul Charles a plecat după ce m-a depus în fața scheletelor arse.

Oare pentru că i-am povestit acest episod m-am umplut de melancolie? Din cauza frigului? Ploaia îmbibase pereții de lemn și se prelingea de pe tabla acoperișului. Ispita alcoolului mi-a cuprins sufletul. Sau nu. Nu sufletul. Nu-i vorba de asta. Nevoia etilică mi-a impregnat epava creierului, s-a propagat prin neuroni, mi-a năvălit în globulele sangvine, s-a întins la cea mai imperceptibilă fibră nervoasă, a provocat un tremur al întregului meu corp pe care nu reușeam să-l stăpînesc.

Cîteva frînturi de conștiință îmi ordonau să nu cedez de la prima înghițitură. Cea care îndepărtează pereții barajului. Să fug de cabană și de cutia unde am ascuns rezervele de vin și de alcool. Să părăsesc, măcar pentru un minut sau două, capcana acestui fals adăpost. Dar ploua. Și cădeau din cer torenți înghețați. Pentru a-mi ocupa mintea, am deschis ușa sobei cu lemne. Am luat dintr-o grămadă un ziar colorat, plin cu imagini și cu sloganuri, revărsîndu-se de oferte unele mai îmbietoare ca altele. Sînt ziare pe care le-am adus de la magazin. Sînt depășite. Promoțiile pe care le laudă erau destinate sărbătorii de Crăciun.

Am aprins un chibrit care a pîrjolit prima foaie pe care am făcut-o ghem. La licărirea dansantă a flăcării, nu știu din ce motiv am început să citesc paginile înainte de a le arunca pe foc. Am incendiat pentru a mă încălzi aparate hi-fi, baterii de bucătărie, tocături de carne, aparate în miniatură cu amplificarea bașilor, machiaje, găleți de șampanie, ghirlande electrice de o sută optzeci de lămpi (*existente în diferite culori!*), decorații pentru brazii de iarnă, brazi din fibră optică, cu fulgi, case luminoase, oameni de zăpadă din polirezină, automate muzicale cu lumînări, cu tobă, cu corzi, un Moș Crăciun (*tot din polirezină, despre care nimeni nu știe ce este, există în mai multe culori!*), coroane muzicale, sfere de cristal, praguri de ușă ornate cu reni de pluș, șosete muzicale de agățat, iesle (*cu unsprezece personaje!* insistă comentariul), porticuri de bun venit, păpuși din paie, fîntîni de masă, călușei cu morișcă muzicală.

Am împins pe foc cadourile vraiste. Cele pentru a decora masa, faruri din lemn, servicii pentru prînz, pentru a mobila casa, suporturi de aranjat discurile compacte, orologii, rame, pahare de șampanie, vase, cufere, măști africane, tăvi, seturi de masă din bambus, din paie, din răchită, statui din lemn, salatiere, farfurii, o

sawadee (comentariul lămurește clientela ignorînd sanscrita: „*statuie din lemn hindusă și zîmbitoare*“), ghivece de flori, talere de toate formele, pătrate, dreptunghiulare, ovale, șervețele, fețe de masă, bliduri nord-africane, coșuri de rufe, sipete din lemn încrustat, ceainice japoneze, chinezești, marocane, cupe pentru desert, o corabie cu măslină, piedici de uși (cîini, pisici, iepuri, oi), reșouri, solnițe, pipernițe, sfeșnice, lumînări, cuptoare tradiționale, cuptoare cu microunde, fiare de călcat, grătare cu raclete, grătare electrice de masă, pietre de gătit pentru fripturi (*suprafața grătarului antiadezivă!*), prăjitoare, cafetiere, aspiratoare, mașini de cusut, tensiometre (*cu memoria ultimelor douăzeci de măsurători!*), mașini de spălat, cu tambur inoxidabil, cu control antispumă și antirevărsare (*cu program delicat!*) și fază antișifonare (!), mașini de spălat vase, combine frigorifice, aparate de masaj electric (*pentru o reducere rapidă și vizibilă a celulitei datorită masajelor profunde asistate de patru – ! – cilindri cu reglare progresivă*), cîntare care afișează greutatea în kilograme, proporția de masă lipidică în procente și proporția de masă hidrică de asemenea, permite să se determine proporția de grăsime excedentară pînă la 150 kilograme (!), o baie electrică la picioare cu trei poziții de masaj, accesorii rotative, cilindri turnanți, jet de apă și zone cu bureți pentru a elimina suprafețele aspre, uscătoare de păr, epilatoare înzestrate cu mai multe capete de epilare cu rotație inversată (?!) pentru a înlătura durerea, periute de dinți electrice cu mai multe viteze, televizoare, tehnologie LCD sau plasmă sau DRC cu sunet *surround dolby*, intrare PC, D-sub 15 borne, funcție PIP (îmage în imagine, precizează totuși eticheta), înregistrator DVD-Ram, DVD-RW, DVD-R, DVD-Video, CD,VCD, CD-R/CD-RW, multiformate, amplitunere, *home cinema* cu *subwoofer bass reflex*. Discuri, mii de discuri, cu coperta țipătoare, mici pătrate de extaz fluorescent, zîmbete largi, priviri adînci și inspirate pentru a vinde *best of*, hituri, pe care le ascuți pe *discman*, cu antișoc de patruzeci și cinci de secunde pentru discuri și o sută douăzeci! pentru MP3, cu generator de ambianță și apoi filmele pe suport digital, cinemateci întregi, chiar integrala lui Charlie Chaplin.

După aceea au ars în cabană zeci de telefoane: aparate minuscule, ultrașoare, cu sonerii polifonice, vibratoare, funcțiuni mîini libere (Ah! Libere, libere!), ecran în culori animate, jocuri lava, suprafețe interschimbabile, comenzi și agende vocale, ecrane externe organice, aparate foto integrate, *bluetooth*, Tri-band, Li-Ion, GPRS, MMS, LI-P.

Apoi a venit rîndul jocurilor video războinice, *underground*, *medal of honor*, *combat evolved*, *splinter cell*, *madness*, *brute force*.

Flăcările au transformat în fum înțepător un întreg raion de bijuterii: giuvaiere, brățări, inele, coliere, *piercing* de buric, din aur și din oxid de zirconiu, butoni pentru nas din aur alb și diamant, cercei netezi din aur și topaz, din aur și safir.

Au venit după aceea sticlele și cu ele, sfișitul.

Berea „însoțitoare“. O! Sînt atît de multe, care te îmbată doar citindu-le numele cu care s-au înzoronat: *Judas*, *Barbar*, *Triples* din Bruges, din Chimay, berea de trei litri de la mănăstire, blondă, brună, chihlimbarie, filtrată, nefiltrată și care își scoate gradele amețitoare de alcool, anunțate ca niște victorii, zece grade semn de exclamație, douăsprezece grade dublu semn de exclamație, paisprezece grade!!! Beție garantată.

Oare tot acest belșug de neant m-a făcut să mă prăbușesc? Am deșurubat dopul unei sticle. Am dus gîtul sticlei la gură. Am știut că sînt pierdut.

Crăciun fericit.

Un călător din tren a chemat pompierii cînd a văzut cabana arzînd și a deslușit prin fereastră un bătrîn în flăcări care dansa sarabanda, în timp ce incendiul arunca în noapte stele efemere.

Pe ultima pagină a vrafului de ziare pe care le ardeam figura o fotografie a directorului magazinului, încadrată de ghirlande verzi și roșii. L-am recunoscut pe domnul Charles. Era mai tînăr. Avea înfățișarea îngrijorată. Preocupată. Fără îndoială de la începutul carierei... Din cochetărie a ales o fotografie din tinerețe.

Nu-și închipuia că niște vagabonzi își vor aminti de halatul gri pe care îl purta atunci.

Niște vagabonzi ca mine.

Sfîrșit

Traducere din limba franceză și prezentare de Petruța Spănu

Branislav Nušić: *Autobiografie* (fragmente)

Diplomat, director de teatru și jurnalist sârb de origine aromână (numele lui adevărat, pe care și l-a schimbat la vârsta de 18 ani, fiind Alkibijad Nuša/Alchiviadi al Nușa), Branislav Nušić (1864-1938) a rămas în memoria culturală a Serbiei și ca important scriitor. Opera sa foarte bogată și variată cuprinde eseuri, romane (*Opštinsko dete/Copilul obștii*, 1902; *Autobiografija/Autobiografie*, 1924; *Hajduci/Haiducii*, 1934), povestiri (*Politički protivnik/Rivalul politic*; *Posmrtno slovo/Necrolog*; *Ramazanske večeri/Seri de Ramazan*) și mai ales piese de teatru. De altfel, el este considerat un mare comediograf, deși comedii a scris doar la începutul și spre sfârșitul carierei sale literare. Piesele *Narodni poslanik/Deputatul poporului* (1883), *Sumnjivo lice/Un individ suspect* (1887) și *Protekcija/Protecția* (1888) au fost interzise din motive politice, fiind publicate abia în 1924. Al doilea „lot” de comedii cuprinde titlurile *Gospođa ministarka/Doamna ministru* (1931), *Mister Dolar* (1932), *Ožalošćena porodica/O familie îndoliată* (1934), *Pokojnik/Răposatul* (1937), *Vlast/Puterea* (text rămas neterminat). Activitatea de dramaturg a lui Nušić (care a condus teatre din Belgrad, Novi Sad, Skopje, Sarajevo) a fost rotunjită de dramele *Tako je moralo biti/Așa a fost să fie* (1900), *Jesenja kiša/Ploaie de toamnă* (1906), *Iza Božjih leđa/Dincolo de Dumnezeu* (1910) și de tragediile *Knez Ivo od Semberije/ Cneazul Ivo din Semberia* (1900), *Hadži-Loja/Hagi Loia* (1908). În 1933 Branislav Nušić a fost ales membru al Academiei sârbe.

Romanul *Autobiografie* poartă marca unui umor cerebral pe care unii critici îl consideră asemănător cu cel al lui Oscar Wilde. Deși la fel de ager, umorul lui Nušić este însă mai blând, mai plin de simpatie. Reproducem în continuare, în traducere românească, fragmente din „Od rođenja do prvog zuba”/„De la naștere până la primul dinte” (primul capitol propriu-zis după „Piščev predgovor”/„Prefața autorului”), Nušić proiectându-se în ipostazele de narator și de personaj central într-o spumoasă narațiune parodică.

De la naștere până la primul dinte

Cu toate că moartea e singura și cea mai sigură dovadă în viața fiecărui om, de obicei cei ce-și scriu autobiografia se fereșc să înceapă chiar cu acest fapt. Supunându-mă acestei reguli scriitoricești, voi porni și eu de la momentul nașterii, deși nașterea este o întâmplare foarte îndoielnică în viața omenească. În ceea ce mă privește, de pildă, multă vreme n-a fost clar în ce an m-am născut. În cele din urmă, s-a stabilit că am venit pe lume pe 8 octombrie 1864.

Biografiile dinaintea mea au afirmat că m-am născut în 1866, dar atenta investigație desfășurată de domnul profesor Milenković a dovedit că afirmația lor nu se susține. Ei trăseseră această concluzie pe baza actelor care arătau că am terminat primul an de gimnaziu în 1878. Dacă m-am dus la școală la 7 ani, au raționat ei, după patru clase primare și un an la gimnaziu, în 1878, aveam 12 ani, ceea ce însemna că mă născusem în 1866.

Ca să tranșeze disputa, domnul Milenković s-a apucat să cerceteze arhivele și registrele școlare și a constatat că, fără nici o îndoială, în prima clasă de gimnaziu am tot stat trei ani bătuți pe muchie, concluzia fiind că trebuie să mă fi născut în

1864. Îi sunt recunoscător domnului profesor că a lămurit cu desăvârșire această chestiune. Totul este acum foarte clar și nu mai este loc de erori. [...]

Nu numai data, ci și locul nașterii mele a creat dispute. Unii biografi erau de părere că mă născusem la Belgrad, iar alții că la Smederevo. Toată încâlceala s-a produs din pricină că ambele orașe pomenite mă reneagă și, nevoind să recunoască nici unul dintre ele că m-aș fi născut acolo, mă tot pasează pe furiș dintr-o parte în alta. Privitor la acest aspect, nu pot aduce precizări sprijinindu-mă pe amintirile proprii, dar am aflat de la familia mea unele lucruri care pot clarifica situația. Așadar, tatăl meu era negustor bogat în Belgrad, dar, tocmai când să mă nasc eu, a dat faliment. Și-a luat cu sine toate averile – inclusiv pe mine – și s-a mutat la Smederevo. Asta nu i-am putut-o ierta niciodată: pregătit să mă nasc drept fiu al unui om bogat, în momentul venirii mele pe lume, când n-am mai avut cum da înapoi, am constatat că sunt un sărăntoc. Nu i-am iertat asta tatălui meu mai ales pentru că el a avut mai mulți copii, dar, dintr-atâția, tocmai pe mine m-a ales să-mi facă o farsă atât de răutăcioasă. [...]

M-am născut în toiul nopții, așa că în biografie nu se poate să apară fraza „a văzut lumina zilei pe 8 octombrie 1864”, ci, mai degrabă, „a văzut lumina lumânării pe 8 octombrie 1864”.

Imediat după naștere, fără știre și fără voie, am produs confuzie în casă. Întărită cu rom, moașa de lângă patul mamei mele a anunțat că pruncul e fetiță. Auzind că-s fată, tatăl meu a scuipat, s-a scărpinat după ureche și a tras o înjurătură urâtă, pe care eu n-am înțeles-o, fiindcă nu știam încă destul de bine limba maternă. Mai târziu mi-am dat seama că lucrurile s-au petrecut așa pentru că tata avea concepții înaintate și disprețuia obiceiul barbar de a da zestre fetelor.

Mai apoi, eu n-am întrebat niciodată cum de a putut moașa să facă o astfel de greșeală și să spună că sunt fată. Mă gândesc însă că o fi fost și ea buimacă. Era în vârstă, era fată bătrână și se prea poate să se fi zăpăcit într-atât, încât să ia băiatul drept fată și fata drept băiat.

Vă puteți imagina ce surprinși au fost toți au casei când a doua zi, dis-de-dimineată, au aflat că sunt băiat. Moașa dădea vina pe lumina proastă din casă, care în seara dinainte o indusese în eroare. Cu totul neașteptat, tatălui meu i-a plăcut această revizuire, dar eu m-am supărat pe moașă că își băgase nasul în treburile mele și-mi aflase sexul adevărat, în vreme ce eu sunt convins că mi-ar fi fost mult mai bine de-aș fi rămas fată. Astăzi sunt un scriitor prolific. Dar probabil că aș fi fost o femeie prolifică și până acum aș fi dat la iveală opera integrală pe care, ca scriitor, n-am isprăvit-o încă. Tot atunci, moașa a constatat că întârzasem o săptămână întreagă să mă nasc. Nu știu după ce socoteală ar fi trebuit să ajung cu o săptămână mai devreme, dar știu că asta a fost pentru mine o tragedie toată viața. Imaginați-vă, vă rog, debutul, prima apariție pe scenă, prima ieșire în lume întârziate cu șapte zile într-o epocă fără căi ferate. După cum am mai spus, până să mă nasc eu, tatăl meu a fost un om bogat. A dat faliment tocmai în zilele acelea, prin urmare, dacă nu întârzasem șapte zile, mă nășteam fiul unui om bogat. Acum parcă aș fi un ins chemat la un prânz îmbelșugat, care ajunge după o oră și mai bine, când bucatele s-au isprăvit, și, dându-i-se trei ouă fierte, este întrebat, cu multă amabilitate: le vrea moi sau tari?

Întrucât această întârziere am considerat-o o mare tragedie în viața mea, m-am preocupat mereu după aceea să aflu dacă se poate să primesc o compensație de la soartă ori să recuperez cumva cele șapte zile pierdute.

– Se poate! Cu camfor! – m-a consolat doctorul de familie.

– Cu camfor? Cum așa?

– Pe patul de moarte vă injectez puțin camfor și viața vi se lungește cu șapte zile, câte ați pierdut la naștere.

Din clipa în care doctorul m-a consolat astfel, am dobândit un respect grozav pentru științele medicale, am fost de-a dreptul fermecat de progresele din domeniu care permiteau oamenilor o asemenea satisfacție morală. Dar, în pofida acestei alinări, ceea ce mă îngrijora încă era gândul că ghinionul celor șapte zile, care mă oprise să mă nasc fiul unui om bogat, avea să mă urmărească până la capăt; mă bântuia presimțirea că, la șapte zile după ce voi muri, lozul meu se va dovedi câștigător. Și atunci s-ar fi putut spune nu numai că m-am născut mai târziu cu șapte zile, ci și că am murit mai devreme cu șapte zile – un nou rengi al soartei crude. [...]

Este interesant faptul că, abia venit pe lume, m-am și adaptat noilor împrejurări. De cum i-am văzut, mama, tata, frații și surorile mi s-au părut foarte simpatici. Mă făceau să mă simt ca în familie. În primele două-trei zile am descoperit care erau regulile casei și imediat m-am pornit, cu toată energia, să impun niște schimbări în ordinea de până atunci a lucrurilor. De exemplu, înainte să apar eu, mama mea dormea toată noaptea, obicei foarte neigienic, așa că am început să o trezesc și de câte cinci-șase ori pe noapte. Pe tata îl lăsam să doarmă până pe la miezul-noptii, ca să se odihnească după grijile de fiecare zi, dar după aceea, dacă avea de gând să mai doarmă, trebuia să-și ia așternutul și să se ducă trei camere mai încolo, să se întindă pe divan și să-și tragă învelitoarea peste cap. [...]

Un singur lucru mă scotea din fire în vremea aceea: întrunirile de familie, care se țineau, de regulă, lângă leagănul meu. Tema discuțiilor era una și aceeași: cu cine semănăm? Eu eram ferm convins că nu semăn cu nimeni și cu nimic; mi se părea că sunt un aluat care creștea în covată și abia mult mai târziu Bunul Dumnezeu, marele plămăditor, avea să-mi dea o formă. Dar cei care se adunau în jurul leagănului descopereau când o trăsătură, când alta, și strigau:

– Tii! Ia te uită! Fruntea e de la tată-său, nasul de la mătușă-sa, urechile de la unchiul Sima, gura de la cealaltă mătușă – și tot așa mai departe.

Cu toată treaba asta s-a mers atât de departe, încât, auzind în fiecare zi aceleași lucruri, am ajuns la concluzia că, de fapt, sunt o făptură încropită din câte ceva de la fiecare membru al numeroasei mele familii.

Tot atunci au început să-mi iasă și dinții. Ei da, a fost comedie în toată regula, ne-am prăpădit cu toții de râs! Eu nu țineam cine știe ce să-mi iasă cât mai grabnic primul dinte, dar tata mă tot îboldea, îmi băga degetul în gură și îmi pipăia gingia.

Creșterea dinților m-a făcut să-mi dau seama că anatomia este o știință inexactă. N-am apucat să am treizeci și doi de dinți, cum scrie la carte, până nu i-am plătit dentistului 2000 de dinari. Și am suferit mereu cu dinții – poate că m-a blestemat tata când, în semn de mulțumire, l-am mușcat cu primul meu dinte.

Traducere din limba sârbă și prezentare de Nikola Vangeli